

ΕΙΝΑΙ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ ΤΟ ΝΑ ΦΑΝΤΑΖΟΜΑΣΤΕ ΤΟ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟ (του Ντ. Χάρβεϊ)

✘ Από τα ζητήματα της στέγασης μέχρι τους μισθούς, ο Ντέιβιντ Χάρβεϊ υποστηρίζει ότι η εξέταση των αντιφάσεων του καπιταλισμού μπορεί να δείξει τον δρόμο προς έναν εναλλακτικό κόσμο

- Ετοιμάζετε το νέο βιβλίο σας «Οι δεκαεπτά αντιφάσεις του καπιταλισμού». Γιατί επικεντρώνεστε σε αυτές;

-Η ανάλυση του καπιταλισμού δείχνει ότι υπάρχουν σημαντικές και θεμελιώδεις αντιφάσεις. Σε τακτά χρονικά διαστήματα οι αντιφάσεις αυτές ξεφεύγουν από τον έλεγχο και δημιουργούν κρίσεις. Σήμερα βρισκόμαστε μέσα σε μια κρίση, και νομίζω ότι είναι σημαντικό να ρωτήσουμε «ποιες ήταν οι αντιφάσεις που μας οδήγησαν σε αυτήν;». «Πώς μπορούμε να αναλύσουμε την κρίση από την άποψη των αντιφάσεων;» Μια από τις μεγάλες ρήσεις του Μαρξ ήταν ότι «μια κρίση είναι πάντα το αποτέλεσμα υπόγειων αντιφάσεων». Ως εκ τούτου, θα πρέπει να ασχοληθούμε με αυτές, παρά με τα αποτελέσματά τους.

-Μία από τις αντιφάσεις στις οποίες επικεντρώνεστε, είναι αυτή μεταξύ της χρήσης και της ανταλλακτικής αξίας ενός εμπορεύματος. Γιατί αυτή η αντίφαση είναι τόσο θεμελιώδης για τον καπιταλισμό, και γιατί χρησιμοποιείτε την στέγαση για να το τονίσετε;

-Όλα τα εμπορεύματα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι έχουν μια αξία χρήσης και την ανταλλακτική αξία. Αν έχω μια μπριζόλα, η αξία χρήσης είναι ότι μπορώ να την φάω, και η ανταλλακτική αξία είναι το πόσο θα έπρεπε να πληρώσω για αυτήν. Όμως η στέγαση είναι μια πολύ ενδιαφέρουσα υπόθεση, επειδή ως αξία χρήσης μπορούμε να την αντιληφτούμε ως καταφύγιο, ως ιδιωτική

ζωή, ως ένα κόσμο των συναισθηματικών σχέσεων μεταξύ των ανθρώπων, μια μεγάλη λίστα από πράγματα για τα οποία χρησιμοποιείται ένα σπίτι. Στη συνέχεια, όμως, υπάρχει το ερώτημα του «πώς μπορείτε να πάρετε το σπίτι».

Κάποτε τα σπίτια χτίζονταν από τους ίδιους τους ανθρώπους και δεν υπήρχε καθόλου ανταλλακτική αξία. Στη συνέχεια, από τον 18ο αιώνα και μετά, εμφανίστηκε το κερδοσκοπικό χτίσιμο των σπιτιών, με τις πολυκατοικίες που κατασκευάστηκαν και πωλήθηκαν αργότερα. Μετά τα σπίτια απέκτησαν ανταλλακτική αξία για τους καταναλωτές, με την μορφή της αποταμίευσης. Αν αγοράσω ένα σπίτι και έχω πληρώσει το στεγαστικό δάνειο, μπορώ να καταλήξω ιδιοκτήτης του. Έτσι έχω ένα περιουσιακό στοιχείο. Ως εκ τούτου, γίνομαι πολύ ανήσυχος για τη φύση του περιουσιακού μου στοιχείου. Αυτό δημιουργεί ενδιαφέρουσες πολιτικές: «όχι στην αυλή μου», «δεν θέλω οι μετακομίσουν δίπλα μου άνθρωποι που δεν μοιάζουν με μένα», κλπ. Έτσι, αρχίζει να υπάρχει ένας διαχωρισμός στις αγορές κατοικιών, επειδή οι άνθρωποι θέλουν να προστατεύσουν την αξία των αποταμιεύσεών τους. Στη συνέχεια, περίπου πριν από τριάντα χρόνια, οι άνθρωποι άρχισαν να χρησιμοποιούν την στέγαση ως μια μορφή κερδοσκοπίας. Μπορούσες να πάρεις ένα σπίτι για 200.000 λίρες, και μετά από ένα χρόνο το πουλούσες 250.000. Κέρδιζες 50.000 λίρες, οπότε γιατί να μην το κάνεις; Η ανταλλακτική αξία ανέβηκε. Υπήρξε κερδοσκοπική έκρηξη.

Το 2000, μετά την κατάρρευση των παγκόσμιων χρηματιστηριακών αγορών, το πλεόνασμα κεφαλαίου άρχισε να υπεισέρχεται και στην στέγαση. Είναι ένα ενδιαφέρον είδος αγοράς. Αν μπορώ να αγοράσω ένα σπίτι, τότε οι τιμές κατοικιών ανεβαίνουν, και λέω «αφού οι τιμές κατοικιών ανεβαίνουν θα πρέπει να αγοράσω ένα σπίτι». Στη συνέχεια κάποιος άλλος μπαίνει στο παιχνίδι και έτσι έχουμε μια στεγαστική φούσκα. Οι άνθρωποι σέρνονται μέσα σε αυτήν, και εκείνη σκάει. Τότε ξαφνικά πολλοί άνθρωποι διαπιστώνουν ότι δεν μπορούν να έχουν την αξία χρήσης των κατοικιών πια, γιατί το σύστημα ανταλλακτικής αξίας την έχει καταστρέψει. Όλο αυτό αναδεικνύει το ερώτημα «είναι καλή ιδέα

να επιτραπεί η αξία χρήσης στον τομέα της στέγασης που είναι ζωτικής σημασίας για τους ανθρώπους;», «πρέπει να παραδοθεί σε ένα τρελό σύστημα ανταλλακτικής αξίας;».

Αυτό δεν είναι πρόβλημα που αφορά μόνο τη στέγαση, αλλά και διάφορα άλλα πράγματα, όπως η εκπαίδευση, η υγειονομική περίθαλψη κλπ. Σε πολλές περιπτώσεις έχουμε δημοσιοποιήσει την θεωρία για την δυναμική της ανταλλακτικής αξίας που θα καθόριζε και την αξία χρήσης, αλλά συχνά αυτή καταστρέφει τις αξίες χρήσης και οι άνθρωποι καταλήγουν να μην έχουν καλή υγειονομική περίθαλψη, εκπαίδευση, στέγαση, κλπ. Γι' αυτό νομίζω ότι είναι πολύ σημαντικό να εξετάσουμε τη διάκριση μεταξύ της χρήσης και της ανταλλακτικής αξίας.

– Μια άλλη αντίφαση που περιγράφετε είναι αυτή που αφορά τη διαδικασία μετάβασης, με την πάροδο του χρόνου, από την προσφορά που εστιάζει στην παραγωγή, προς τη ζήτηση που εστιάζει στην κατανάλωση στον καπιταλισμό. Θα μπορούσατε να εξηγήσετε πώς εκδηλώθηκε αυτή στον εικοστό αιώνα και γιατί είναι τόσο σημαντική;

– Ένα από τα μεγάλα ζητήματα είναι η διατήρηση επαρκούς ζήτησης στην αγορά, έτσι ώστε να απορροφηθεί ό,τι παράγει το κεφάλαιο. Το άλλο είναι η δημιουργία των προϋποθέσεων κάτω από τις οποίες μπορεί να παράγει το κεφάλαιο επικερδώς. Αυτές οι συνθήκες επικερδούς παραγωγής, συνήθως σημαίνουν την υποβάθμιση της εργασίας. Πληρώνοντας όλο και χαμηλότερους μισθούς, το ποσοστό του κέρδους ανεβαίνει. Έτσι, από την πλευρά της παραγωγής, θέλουν να συμπιέσουν την εργασία όσο γίνεται περισσότερο. Αυτό τους δίνει υψηλά κέρδη. Στη συνέχεια, όμως, τίθεται το ερώτημα, «ποιος πρόκειται να αγοράσει το προϊόν;». Εάν η εργασία συμπιέζεται, ποια είναι η αγορά τους; Αν συμπιέσουν την εργασία πάρα πολύ, θα καταλήξουν με μια κρίση επειδή δεν θα υπάρχει αρκετή ζήτηση στην αγορά για να απορροφήσει το προϊόν.

Πολλοί ερμηνεύουν το πρόβλημα της κρίσης της δεκαετίας του 1930 ως έλλειψη της ζήτησης. Υπήρχε επομένως μια στροφή προς

το κράτος για να κάνει δημόσιες επενδύσεις. Είπαν «θα αναζωογονήσουμε την οικονομία από το χρέος με χρηματοδοτούμενη» ζήτηση, και με τον τρόπο αυτό, στράφηκαν στην κεϋνσιανή θεωρία. Έτσι βγήκαν από τη δεκαετία του 1930 με μια πολύ ισχυρή ικανότητα διαχείρισης της ζήτησης, και με μεγάλη εμπλοκή του κράτους στην οικονομία. Ως αποτέλεσμα είχαν πολύ υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, και οι υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης συνοδεύτηκαν από μια ενδυνάμωση της εργατικής τάξης, με την αύξηση των μισθών και με ισχυρότερες συνδικαλιστικές ενώσεις. Ισχυρά συνδικάτα και υψηλοί μισθοί σημαίνει ότι το ποσοστό κέρδους αρχίζει να κατεβαίνει. Το κεφάλαιο είναι σε κρίση όταν δεν συμπιέζει αρκετά την εργασία.

Στη δεκαετία του 1970 στράφηκαν προς τον Μίλτον Φρίντμαν και η Σχολή του Σικάγου κυριάρχησε στην οικονομική θεωρία. Άρχισε να δίνεται προσοχή στην προσφορά, ιδίως των μισθών. Σήμερα έχουμε μια συμπίεση των μισθών, η οποία άρχισε στη δεκαετία του 1970. Ο Ρόναλντ Ρήγκαν επιτέθηκε στους ελεγκτές εναέριας κυκλοφορίας, η Μάργκαρετ Θάτσερ επιτέθηκε στους ανθρακωρύχους, ο Πινοσέτ σκότωσε τους αριστερούς, κλπ. Έχουμε μια επίθεση στην εργασία, η οποία αυξάνει το ποσοστό κέρδους. Μέχρι τη δεκαετία του 1980, το ποσοστό κέρδους έχει εκτιναχτεί επειδή οι μισθοί συμπιέζονται και το κεφαλαίο ευημερεί. Αλλά τότε εμφανίζεται το πρόβλημα πού θα πουλήσουν τα προϊόντα.

Στη δεκαετία του 1990, αυτό καλύπτεται από την οικονομία του χρέους. Άρχισαν να ενθαρρύνουν τους ανθρώπους να δανείζονται συνέχεια, άρχισαν να δημιουργούν μια οικονομία με πιστωτική κάρτα και με υψηλά στεγαστικά δάνεια. Έτσι κάλυψαν το γεγονός ότι δεν υπήρχε πραγματική ζήτηση. Αλλά τελικά αυτό έσκασε την περίοδο 2007-2008. Το κεφάλαιο έχει αυτό το ερώτημα: «δουλεύεις στην πλευρά της προσφοράς ή της ζήτησης;». Η άποψή μου για έναν αντικαπιταλιστικό κόσμο, είναι ότι θα πρέπει να ενοποιηθούν αυτά. Θα πρέπει να επιστρέψουμε στην αξία χρήσης. Τι αξίες χρήσης χρειάζονται οι άνθρωποι και πώς οργανώνουμε την παραγωγή ώστε να ταιριάζει με αυτές;

- Φαίνεται ότι είμαστε σε μια κρίση της προσφοράς, και η

λιτότητα είναι μια προσπάθεια να βρεθεί μια λύση στο θέμα της προσφοράς. Πώς μπορεί να λυθεί αυτό;

– Θα πρέπει να γίνει διάκριση ανάμεσα στα συμφέροντα του καπιταλισμού στο σύνολό του και σε αυτό που είναι ειδικά προς το συμφέρον της καπιταλιστικής τάξης ή σε ένα τμήμα της. Κατά τη διάρκεια αυτής της κρίσης, σε μεγάλο βαθμό η καπιταλιστική τάξη έχει πάει καλά. Μερικοί από αυτούς καταστράφηκαν, αλλά ως επί το πλείστον έχουν πάει εξαιρετικά καλά. Σύμφωνα με πρόσφατες μελέτες των χωρών του ΟΟΣΑ, η κοινωνική ανισότητα έχει αυξηθεί σημαντικά από την έναρξη της κρίσης, πράγμα που σημαίνει ότι τα οφέλη της κρίσης ρέουν προς τις ανώτερες τάξεις. Με άλλα λόγια, δεν θέλουν να βγούμε από την κρίση, επειδή τα καταφέρνουν πολύ καλά μέσα σε αυτήν. Ο πληθυσμός στο σύνολό του πάσχει, ο καπιταλισμός στο σύνολό του δεν είναι υγιής, αλλά η καπιταλιστική τάξη -ιδίως μια ολιγαρχία μέσα σε αυτήν- έχει εξαιρετικά οφέλη. Υπάρχουν πολλές περιπτώσεις, όπου για να προωθήσουν τα ταξικά τους συμφέροντα οι επιμέρους καπιταλιστές μπορούν πραγματικά να κάνουν πράγματα τα οποία είναι πολύ επιζήμια για το καπιταλιστικό σύστημα στο σύνολό του. Νομίζω ότι είμαστε σε αυτό το είδος της κατάστασης αυτή τη στιγμή.

– Έχετε πει πολλές φορές ότι ένα από τα πράγματα που πρέπει να κάνουμε στην αριστερά είναι να ορίσουμε την εικόνα του κόσμου μετά τον καπιταλισμό, αρχίζοντας με το ερώτημα τι είναι ένας μετακαπιταλιστικός κόσμος. Γιατί είναι τόσο σημαντικό; Και, κατά την άποψή σας, πώς θα είναι ο μετακαπιταλιστικός κόσμος;

– Είναι σημαντικό, επειδή μας έχουν κάνει πλύση εγκεφάλου για μεγάλο χρονικό διάστημα ότι δεν υπάρχει εναλλακτική λύση. Ένα από τα πρώτα πράγματα που πρέπει να κάνουμε είναι να σκεφτούμε την εναλλακτική λύση, προκειμένου να κινηθούμε προς τη δημιουργία της. Η αριστερά έχει γίνει τόσο συνένοχη με τον νεοφιλελευθερισμό, που συχνά δεν μπορούν να ξεχωρίσουν τα πολιτικά κόμματα της από τα δεξιά, εκτός από τα εθνικά ή κοινωνικά ζητήματα. Στην πολιτική οικονομία δεν υπάρχει μεγάλη διαφορά. Πρέπει να βρούμε μια εναλλακτική πολιτική οικονομία

απέναντι στο πώς λειτουργεί ο καπιταλισμός. Γι' αυτό και οι αντιφάσεις του καπιταλισμού είναι ενδιαφέρουσες.

Θα εξετάσουμε κάθε μια από αυτές, όπως, για παράδειγμα, την αντίφαση ανάμεσα στις αξίες χρήσης και ανταλλαγής, και θα πούμε «ο εναλλακτικός κόσμος θα είναι ένας κόσμος όπου θα έχουμε αξίες χρήσης». Έτσι, έχουμε επικεντρωθεί στις αξίες χρήσης και προσπαθούμε να μειώσουμε τον ρόλο των ανταλλακτικών τιμών. Ή στο θέμα του νομίσματος, χρειαζόμαστε χρήματα για να κυκλοφορούν τα προϊόντα, δεν μπαίνει ερώτημα σε αυτό. Αλλά το πρόβλημα με το χρήμα είναι ότι μπορεί να πιστωθεί από ιδιώτες. Γίνεται μια μορφή της προσωπικής δύναμης/εξουσίας, και στη συνέχεια μια φετιχιστική επιθυμία. Οι άνθρωποι κινούν τις ζωές τους γύρω από την αναζήτηση για χρήματα. Άρα, πρέπει να αλλάξουμε το νομισματικό σύστημα. Είτε με την φορολογία του κέρδους είτε με ένα νέο νομισματικό σύστημα. Αλλά για να γίνει αυτό θα πρέπει να ξεπεραστεί η ιδιωτική ιδιοκτησία και να καταλήξουμε σε ένα κοινό καθεστώς ιδιοκτησίας. Και σε μια δεδομένη στιγμή θα πρέπει να δημιουργήσουμε ένα βασικό εισόδημα για τους ανθρώπους, γιατί αν έχουμε μια μορφή χρήματος που είναι ανταποταμιευτική, θα πρέπει να δοθούν εγγυήσεις στους ανθρώπους. Θα πρέπει να πούμε, «δεν χρειάζεται να αποταμιεύετε για μια δύσκολη ημέρα, επειδή πάντα θα έχετε αυτό το βασικό εισόδημα ό,τι και αν συμβεί». Πρέπει να δώσουμε στους ανθρώπους την ασφάλεια με αυτόν τον τρόπο, και όχι ιδιωτικά, με την προσωπική αποταμίευση.

Με την αλλαγή σε κάθε ένα από αυτά τα αντιφατικά πράγματα καταλήγουμε σε ένα διαφορετικό είδος κοινωνίας, η οποία είναι πολύ πιο λογική από αυτήν που έχουμε. Αυτό που συμβαίνει τώρα είναι ότι παράγουμε πράγματα και στη συνέχεια προσπαθούμε να πείσουμε τους καταναλωτές να καταναλώνουν ό,τι παράγεται, είτε το θέλουν πραγματικά είτε όχι. Θα πρέπει να ανακαλύψουμε ποιες είναι οι βασικές επιθυμίες των ανθρώπων, και στην συνέχεια να κινητοποιήσουμε το σύστημα παραγωγής για να τις ικανοποιήσει. Με την εξάλειψη της δυναμικής της ανταλλακτικής αξίας, μπορούμε να αναδιοργανώσουμε το σύνολο του συστήματος σε ένα

διαφορετικό τρόπο. Έτσι, μπορούμε να ορίσουμε την κατεύθυνση μιας σοσιαλιστικής εναλλακτικής λύσης, που θα σπάσει την κυρίαρχη μορφή συσσώρευσης του κεφαλαίου που κινεί τα πάντα σήμερα.

Μετάφραση: Δημήτρης Γκιβίσης

Πηγή: [Tnxs](#) από [Red Pepper](#)